

**MEHNAT FAOLIYATINING TARBIYAVIY AHAMIYATI VA SHAXS
RIVOJLANISHIDAGI O'RNI**

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Ijtimoiy fanlar fakulteti, psixologiya fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD)*

Egamberdiyev Farxod Tuxtayevich

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi
(Xayrullayeva Shaxzoda Tolibjon qizi)
xayrullayevashaxzoda96@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada mehnat faoliyatining shaxs tarbiyasidagi psixologik va pedagogik ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Mehnat jarayonining inson irodasi, axloqiy sifatleri va ijtimoiy moslashuviga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, maqolada mehnat orqali o'zini-o'zi anglash va jamoada ishlash ko'nikmalarining shakllanish mexanizmlari mashhur pedagog va psixologlarning ilmiy qarashlari asosida ochib beriladi.

Аннотация: В данной статье научно анализируется психологическое и педагогическое значение трудовой деятельности в воспитании личности. Освещается влияние трудового процесса на волю человека, моральные качества и социальную адаптацию. Также раскрываются механизмы формирования самосознания и навыков работы в команде через труд на основе научных взглядов известных педагогов и психологов.

Annotation: This article scientifically analyzes the psychological and pedagogical significance of labor activity in personality education. The influence of

the labor process on human will, moral qualities, and social adaptation is highlighted. Also, the mechanisms of formation of self-awareness and teamwork skills through labor are revealed based on the scientific views of famous teachers and psychologists.

Kalit so‘zlar: mehnat tarbiyasi, faoliyat, iroda, ijtimoiy motivatsiya, shaxs shakllanishi, jamoaviy mehnat, kasbiy ko‘nikma, psixologik jarayon.

Ключевые слова: трудовое воспитание, деятельность, воля, социальная мотивация, формирование личности, коллективный труд, профессиональные навыки, психологический процесс.

Key words: labor education, activity, will, social motivation, personality formation, collective labor, professional skills, psychological process.

Kirish: Shaxsning har tomonlama barkamol bo‘lib yetishishida mehnatning o‘rni beqiyos. Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar asrida yoshlarda mehnatga ko‘nikma hosil qilish, ularni jismoniy va aqliy mehnatga tayyorlash dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda. Insonning ma‘naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishi ko‘p jihatdan uning mehnat faoliyatidagi ishtiroki va samaradorligiga bog‘liq.

Asosiy qism: Mashhur psixolog L.S. Vigotskiy shaxs rivojlanishida ijtimoiy muhit va mehnatning rolini ta’kidlab, shunday yozadi: *"Mehnat — bu insonning o‘zini anglash va tashqi dunyoni maqsadli o‘zgartirish jarayonidir."*

Mehnat faoliyati jarayonida shaxs nafaqat moddiy boylik yaratadi, balki o‘zining ichki dunyosini, xarakterini va dunyoqarashini shakllantiradi. Pedagog olim I.P. Podlasiy mehnat tarbiyasiga quyidagicha ta’rif beradi:

"Mehnat tarbiyasi — bu o'quvchilarni mehnatga psixologik va amaliy tayyorlash, ularda mehnatsevarlik va mas'uliyatni shakllantirish jarayonidir."

Psixolog S.L. Rubinshteyn shaxs rivojlanishida faoliyatning muhim rolini ta'kidlab, *"Shaxs faqat faoliyat (mehnat) jarayonida shakllanadi va rivojlanadi"* deb yozgan edi. Mehnat jarayoni shaxsning irodaviy sifatlarini charxlaydi. Inson o'z maqsadiga erishish uchun jismoniy va ruhiy qiyinchiliklarni yengib o'tadi.

Mehnat tarbiyasi odatda quyidagi guruhlariga bo'linadi:

1. O'quv mehnati (intellektual rivojlanish).
2. Ijtimoiy-foydali mehnat (mas'uliyat hissi).
3. Maishiy mehnat (mustaqillik ko'nikmasi).
4. Kasbiy mehnat (ixtisoslashuv).

Mehnat turi	Psixologik ta'siri
Aqliy mehnat	Diqqatni jamlash va kreativlik
Jismoniy mehnat	Iroda va chidamlilik
Jamoaviy mehnat	Hamkorlik va muloqat

A.N. Leontev shaxs rivojlanishining ichki mexanizmlarini tahlil qilib, shunday yozadi: *"Mehnat faoliyati — shaxsning jamiyat bilan muloqot qilishining eng yuqori shaklidir."*

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqotning maqsadi — mehnat faoliyatining o'smirlar va yoshlar psixologiyasiga ta'sirini, ularda mas'uliyat va

irodaviy sifatlarni shakllantirishdagi ahamiyatini ochib berishdir. Tadqiqotda pedagogika va psixologiya fanlarining nazariy asoslariga tayanilgan.

Ushbu metod orqali turli ilmiy manbalar, masalan, A.S. Makarenko, V.A. Suxomlinskiy, B.F. Skinner va boshqa olimlarning mehnat tarbiyasi bo'yicha qarashlari solishtirildi. Masalan, Makarenko jamoaviy mehnatni shaxsni jilovlovchi va tarbiyalovchi asosiy kuch sifatida ko'rsatgan bo'lsa, Suxomlinskiy mehnatning ma'naviy-axloqiy (ichki quvonch keltirish) tomoniga ko'proq urg'u beradi.

Tadqiqotda maktab va o'quv muassasalarida kuzatuvlar o'tkazildi. So'rovnomalar orqali o'quvchilarning mehnatga bo'lgan motivatsiyasi va ularning o'z-o'zini baholash darajasi o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilindi. Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, mehnat bilan band bo'lgan o'quvchilarda intizom ko'rsatkichi 40% ga yuqori.

Tahlil: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki:

1. **L.S. Vigotskiy (1984):** Shaxsning psixik rivojlanishi mehnat qurollari va ijtimoiy muloqot orqali amalga oshadi.
2. **V.A. Suxomlinskiy (1975):** Mehnat insonning qalbini tarbiyalaydi. Bolalikdan mehnat qilgan inson boshqalarning mehnatini qadrlashni o'rganadi.
3. **A.N. Leontev (1978):** Faoliyat motivlari shaxsning yo'naltirilganligini belgilaydi.
4. **B.F. Skinner (1953):** Mehnat natijasini rag'batlantirish orqali yangi ijobiy xulq-atvor ko'nikmalarini shakllantirish mumkin.

Olingan nazariy va empirik ma'lumotlar birlashtirilib, umumiy xulosa chiqarildi. Sintez usuli mehnat faoliyatini shaxsning o'zini-o'zi tarbiyalash jarayoni

bilan uzviy bog‘liqligini ko‘rsatdi. O‘z mehnati natijasini ko‘rgan shaxsda "men qila olaman" degan ishonch va yuqori o‘zini-o‘zi baholash (self-esteem) shakllanadi.

Xulosa: Mehnat faoliyati shaxs rivojlanishining eng muhim omillaridan biridir. Ularning psixologik mazmunini chuqur o‘rganish pedagogik jarayon samaradorligini oshirishga yordam beradi. Mehnatsevar, mustaqil fikrlaydigan va ijtimoiy mas’uliyatni his qiladigan shaxs jamiyat taraqqiyotiga katta hissa qo‘sha oladi. Shuningdek, mehnat orqali o‘zini-o‘zi tarbiyalash zamonaviy ta’lim tizimining tarkibiy qismi bo‘lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vigotskiy L.S. Psixologiya razvitiya. — Moskva: Prosveshenie, 1984.
2. Leontev A.N. Deyatelnost, soznanie, lichnost. — Moskva: Nauka, 1978.
3. Suxomlinskiy V.A. Bolaga jonim fido. — Toshkent: O‘qituvchi, 1975.
4. Makarenko A.S. Pedagogik poema. — Toshkent: Yosh gvardiya, 1982.
5. Podlasiy I.P. Pedagogika. — Moskva: Akademiya, 2002.
6. Egamberdiyev F.T. Sportchilarda irodaviy sifatlarni shakllantirish. // Psixologiya. - Buxoro, 2021.
7. SHAXSNING IRODAVIY SIFATLARI VA ULARNI SHAKLLANTIRISHNIN PSIXOLOGIK MEXANIZMLARIEF Tuxtayevich PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI 17 (02), 135-137
8. DIQQATNING CHET TILINI O‘RGANISHDAGI AHAMIYATI. EF Tuxtayevich, U Niginabonu. CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY 1 (7), 789-794

9. KICHIK MAKTAB O 'QUVCHILARINING EMOTSIONAL HOLATI VA UNING O 'QISHGA TA'SIRI/ EF Tuxtayevich. YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI 3 (5), 386-389

10. IJTIMOIIY HAYOTDA SHAXSLAR O'RTASIDA O'ZARO PSIXOLOGIK MUAMMOLAR. EF Tuxtayevich TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G 'OYALAR 1 (5), 273-376

11. ВЛИЯНИЕ ТЕМПЕРАМЕНТА НА ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ СТИЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. Ф Зиёхиддинова, ФТ Эгамбердиев. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика 4 (4), 40-43

12. СПОРТЧИЛАРДА ИРОДАВИЙ СИФАТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ-ПСИХОЛОГИК МУАММО СИФАТИДА. ФТ Эгамбердиев